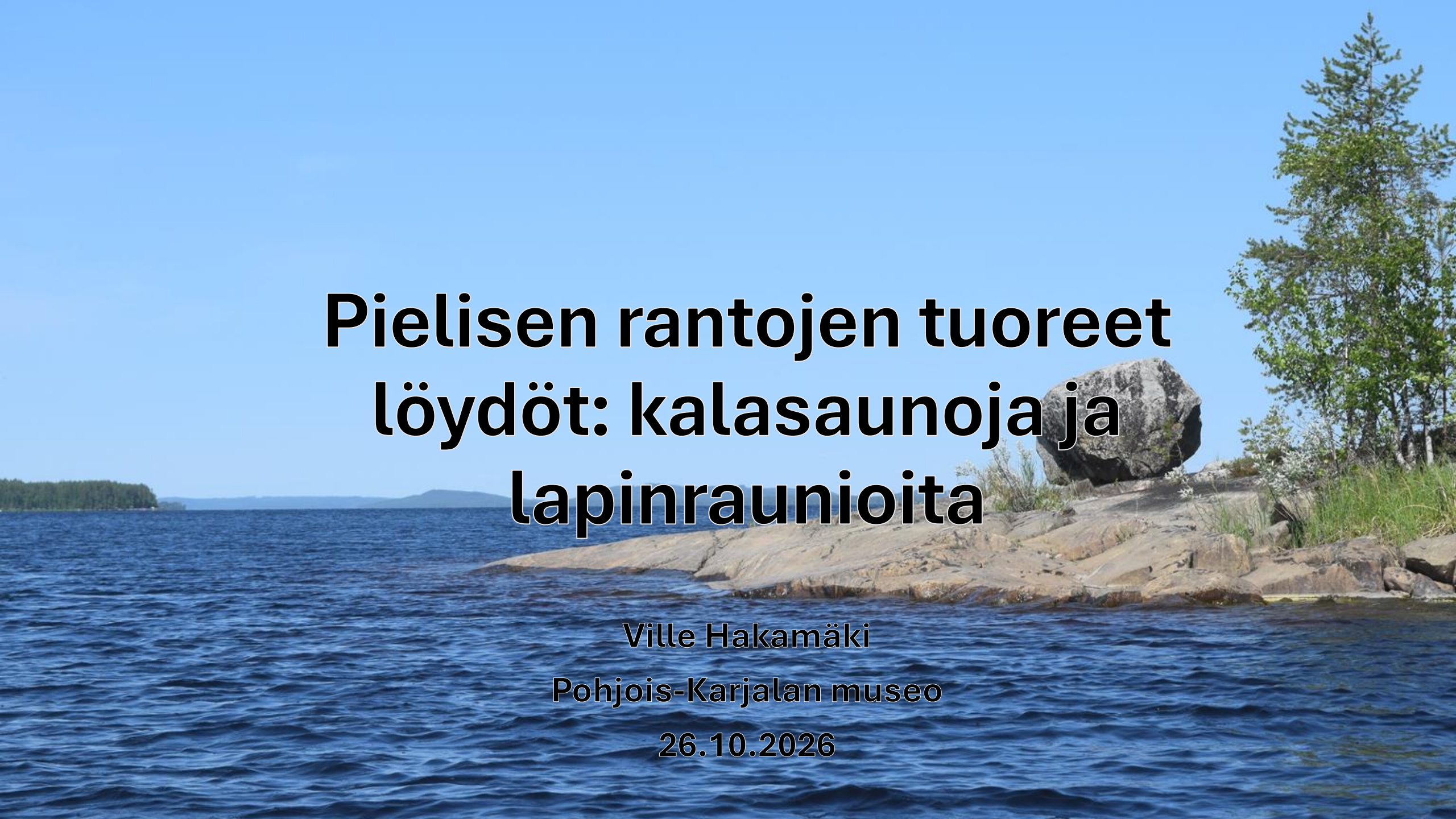

Pielisen rantojen tuoreet löydöt: kalasaunoja ja lapinraunioita

Ville Hakamäki

Pohjois-Karjalan museo

26.10.2026

Taustaa

POHJOIS-KARJALAN ORTODOKSIKALMISTOJEN ARKEOLOGINEN INVENTOINTI 2024

– Antti Palmroos 2024 –

Kuva dg62_28. Hautamuistomerkkejä Ilomantsin Kokkonniemen kalmistolta. Kuva: A. Palmroos.

Pohjois-Karjalan museo

JUUAN ALUEVESIEN PIELISEN SAARTEN ARKEOLOGINEN INVENTOINTI 2025

– Antti Palmroos 2025 –

Papinkivi Pappilansaarella Juuassa. Taustalla Kojonselkä. Kuva: A. Palmroos.

Pohjois-Karjalan museo

- Saaria käytetty kautta aikojen moniin eri tarkoituksiin kuten hautaamiseen, kaupankäyntiin ja elinkeinojen harjoittamiseen
- Tutkimuspotentiaali huomattava
- Haastavan saavutettavuutensa vuoksi jäävät usein vähemmälle huomiolle arkeologissa inventoinneissa

Tutkimusalueena Pielinen

- Suomen neljänneksi suurin järvi, vaikuttaa usean kunnan alueella
- Noin 1500 saarta
- Aiemmat selvitykset yltäneet saariin vain harvoin, tutkimusalueella entuudestaan tiedossa vain muutamia arkeologisia kohteita
- Rantakorkeuksista ja maaston louhikkoisuudesta johtuen mahdollisuus esihistoriallisten asuinpaikkojen löytämiseen matala (tutkimusalueella)
- Historiallisen ajan kohteiden suhteen potentiaalia runsaasti

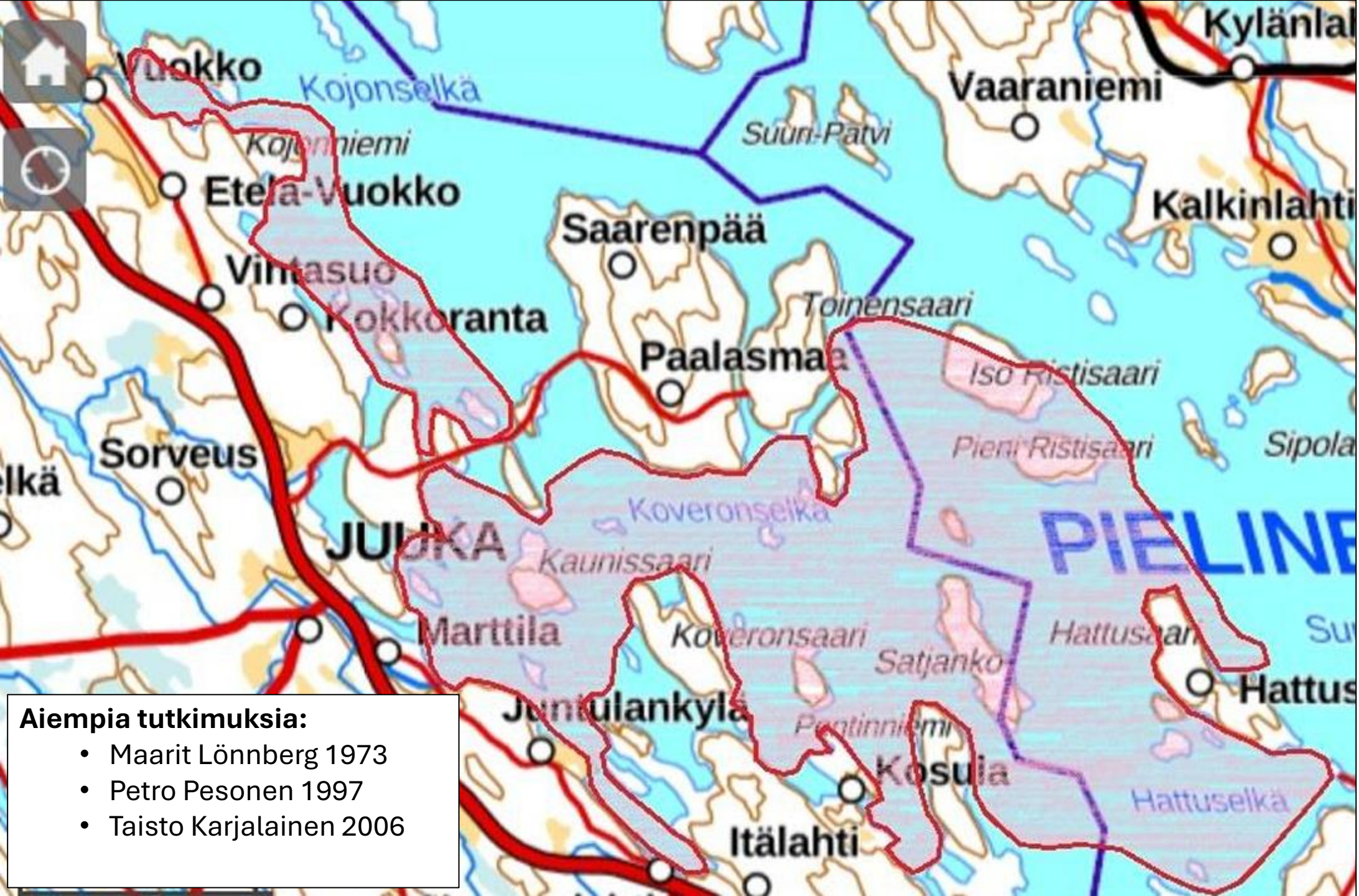

Inventointi 2025

- Ajankohta 14.4.–31.10.2025
- Tavoitteena paikantaa ja dokumentoida Pielisen saarissa olevia arkeologisia kohteita
- Pääosin Juuan aluevesillä, osittain myös Lieksassa, kaikkiaan noin 90 saarta + jonkin verran mantereisia ranta-alueita
- Maastotöistä ja raportoinnista vastasi FM Antti Palmroos
- Rahoitus Karjalaisen Kulttuurin Edistämissäätiöltä (KKES)
- Paikallistietoja ja -informantteja hyödynnettiin laajalti

Uudehko ”kota” Lieksan Isossa Ristisaarella (A. Palmroos).

- Aiempia tutkimuksia:**
- Maarit Lönnberg 1973
 - Petro Pesonen 1997
 - Taisto Karjalainen 2006

Inventoinnin tulokset

- Kalasaunan/kiukaan jäännöksiä, 24 kpl
- Tervahautoja, 5 kpl
- Kalliohakkauksia, 5 kpl
- Tarkemmin määrittämättömiä kiviröykkiötä, 3 kp.
- Lapinraunioita, 2 kpl
- Kaskiraunioalueita, 3 kpl
- Kalapatojen jäännöksiä, 2 kpl
- Vanhoja rajapyykkeitä, 2 kpl
- Hiilimiiluja, 1 kpl
- Pyyntikuoppia, 1 kpl

Kalasaunat

- Savotar, 27.10.1910

”Pielisessä harjoitetaan joka syksy muista töistä päästyä nuotanwetoa. Kalamiehet oleskelevat nuotalla, rannoilla ja saarissa olewissa kalasaunoissa kortteeria pitäen, pari kolme viikkoa kotona käymättä. Ajan kuluksi on heillä saunoissa erityisiä leikkejä ja oikeudenkäyntejä, joissa joutoaikakin kuluu, vaikka muusta maailmasta ei mitään tiedetä.”

- Liittyvät vanhaan kaukoeräntäntiperinteeseen
- Kalastustukikohtia ja ”pakopaikkoja”

Nuotan vetoa Kuopiossa vuonna 1934 (Finna).

- Historiallinen aika, 1700–1900-luvut, mutta traditio todennäköisesti tätä vanhempi
- Ulkomitat tyypillisesti noin 3–4 metriä, kiuas 2–3 metriä, yleensä rannan tuntumassa
- Pelkällä kalastuksella elantonsa hankkineet saattoivat viettää saunoillaan koko kesän
- Osa merkitty vanhoille kartoille (esim. 1833 ja 1834 isojakosekä verollepanokartat 1800–1819)

Nuotan vetoa Kuopiossa vuonna 1934 (Finna).

Varpasenlahden kalasaunat v. 1834 isojakokartassa. Kuvalähde: Maanmittaushallituksen uudistusarkisto; Uudistuskartat ja -asiakirjat 1700–1960. Kansallisarkisto.

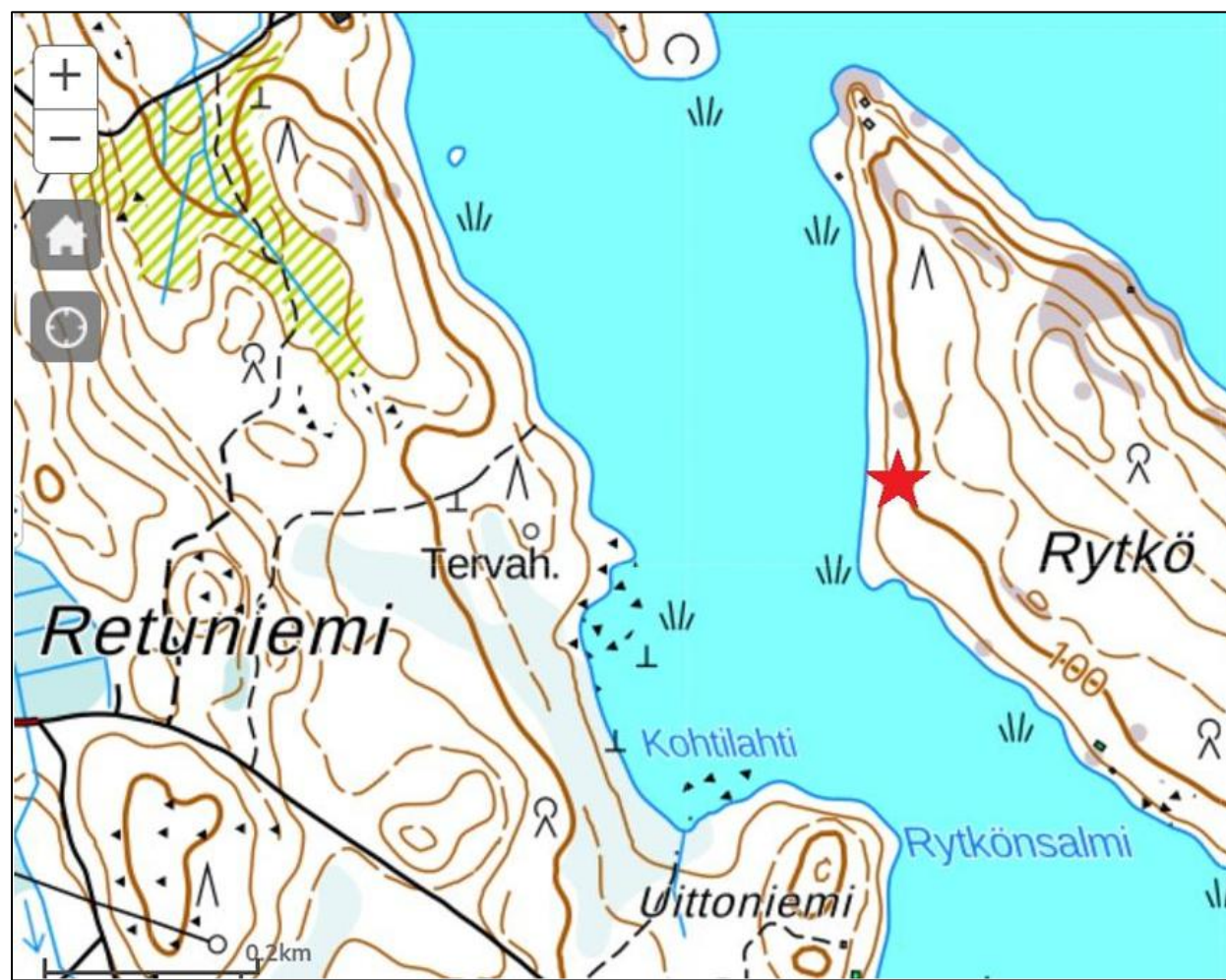
”Elävää” kalasaunaperinnettä Höytiäisellä

Lapinrauniot

- Suomen sisäosissa esiintyviä esihistoriallisia kiviröykkiöitä, joita löytyy erityisesti järvien rannoilta näkyviltä kallioilta.
- Valtaosa ajoitettu varhaismetallikaudelle (1900 eKr – 300/400 jKr.)
- Yleisimmän tulkinnan mukaan hautaröykkiöitä
- Rakentajina pidetään nykykäsityksen mukaan sisämaan pyyntiväestöä
- Nimitys perustuu vanhaan kansanuskomukseen ”lappalaisista” röykkiöiden rakentajina

Muita havaintoja

"Nälkäkivi" (A. Palmroos).

Suuriin nälkävuosiin (1866—1868) viittaava kaiverrus Ryvissä (A.

"Valapaton viiva" Loomäellä (A. Palmroos).

Sisällissotaan viittaava kaiverrus Mustanmontulla (A. Palmroos).

Tervahauta Ison Ristisaaren Räsälähdessä (A. Palmroos).

Hiilmäilu Korkeavaaralla (A. Palmroos).

